

DOI: 10.55643/fcaptr.3.62.2025.4743

РИНКОТВОРЧІ ІННОВАЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ТА ЇХ ФІНАНСУВАННЯ

Тарас Сус

д.е.н., доцент кафедри менеджменту і маркетингу, Прикарпатський національний університет, Івано-Франківськ, Україна;
 e-mail: taras.vik@ukr.net
 ORCID: [0000-0003-0374-3849](https://orcid.org/0000-0003-0374-3849)
 (Corresponding author)

Ольга Ємець

к.е.н., доцент кафедри теоретичної і прикладної економіки, Прикарпатський національний університет, Івано-Франківськ, Україна;
 ORCID: [0000-0003-1338-2880](https://orcid.org/0000-0003-1338-2880)

Оксана Цюпа

к.е.н., доцент кафедри фінансів, Прикарпатський національний університет, Івано-Франківськ, Україна;
 ORCID: [0000-0002-6751-8838](https://orcid.org/0000-0002-6751-8838)

Наталія Гречаник

к.е.н., доцент кафедри менеджменту і маркетингу, Прикарпатський національний університет, Івано-Франківськ, Україна;
 ORCID: [0000-0002-1454-4936](https://orcid.org/0000-0002-1454-4936)

Світлана Шурпа

к.е.н., доцент кафедри менеджменту і маркетингу, Прикарпатський національний університет, Івано-Франківськ, Україна;
 ORCID: [0000-0002-5528-4878](https://orcid.org/0000-0002-5528-4878)

Received: 20/02/2025

Accepted: 12/06/2025

Published: 30/06/2025

АНОТАЦІЯ

Курс України та її аграрного сектора на інтеграцію до Європейського Союзу актуалізує питання конкурентоспроможності й пошуку шляхів інноваційного розвитку аграрного сектора, його фінансового забезпечення, виходячи зі структури аграрної економіки та фінансової спроможності. В інноваційному розвитку важливим є вибір ринкотворчих інновацій для аграрного сектора, які спиралися б на пріоритетний розвиток зеленої економіки, зокрема нарощування екологічно чистих технологій і видів діяльності зі зростанням віддачі, і продукували достатні грошові ресурси для їх фінансування. Економічна криза, спричинена воєнною агресією росії, призвела до погіршення стану фінансування інноваційного розвитку аграрного сектора, втрати значної частини наукового потенціалу.

Розглянуто дві основні концепції формування ринкотворчих інновацій. Зазначено, що ринкотворчі інновації в рамках парадигми зеленої економіки при впровадженні дозволяють створювати нові ринки, зокрема екологічно чистих продуктів харчування, які стали б доступними для широкого кола споживачів. На противагу руйнівній інновації, інновація блакитного океану при створенні нового продукту поєднує в собі нові властивості продукту, яких раніше не було, і більш повно задовольняє потреби клієнтів. У такому разі інновація блакитного океану створює новий попит і формує новий ринок. Виходячи з аналізу концепцій, автори зазначили, що домінування тієї чи іншої дозволяє гнучко підходити до їх фінансування. У процесі інноваційного розвитку буде відбуватися симбіоз цих концепцій і пошук ефективних напрямів розвитку.

Запропоновано концепт кластерної моделі інноваційного співробітництва та фінансування інновацій, яка дає пріоритет видам діяльності зі зростанням віддачі в особі переробного підприємства, що в свою чергу формує достатні фінансові ресурси та мультиплікативний попит на інновації зі сторони учасників кластера. Проаналізовано фінансову підтримку аграрного сектора в період воєнного стану.

Розглянуто чотири перешкоди, які заважають інноваторам здійснювати інноваційну діяльність в аграрному секторі. Окреслено три необхідні умови для інновацій, щоб вона мала достатній потенціал для створення нового ринку. Запропоновано екосистемний підхід до фінансування ринкотворчих інновацій в аграрному секторі, що дозволить спиратися на виробництво здорових, екологічно чистих продуктів харчування для більшості населення та формувати новий ринок екологічних товарів, технологій, сільськогосподарських машин і послуг.

Ключові слова: ринкотворчі інновації, фінансування, кластер, аграрний сектор, фінансова підтримка, конкурентоспроможність

JEL Класифікація: G38, H50, O32, Q14

ВСТУП

В умовах масштабної економічної кризи в Україні, зумовленої воєнною агресією росії, питання ефективності функціонування аграрного сектора на інноваційній основі та забезпечення продовольчої безпеки й нарощування експортного потенціалу є надзвичайно важливим. Виробники сільськогосподарської продукції зіткнулися з безпрецедентними викликами: руйнування традиційних логістичних ланцюгів пос-

© Copyright
 2025 by the author(s)

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

тавки продукції на експорт; висока ймовірність руйнування інфраструктури агропідприємств унаслідок ворожих повітряних атак, особливо в прифронтових зонах; заміновані сільськогосподарські угіддя, брак кваліфікованих працівників, різке скорочення внутрішнього попиту на сільгосппродукцію внаслідок виїзду за межі України понад 8 мільйонів біженців. Якщо на початку воєнної агресії українські сільгоспвиробники одержали певні пільги для виходу на ринки країн Європейського Союзу, то згодом ці преференції були суттєво скорочені, що призвело до погіршення фінансового стану й труднощів з експортом, передовсім зернових, що в свою чергу обмежило можливості фінансування інновацій.

Унаслідок воєнної агресії суттєво скоротилася можливість інституційної та фінансової підтримки інноваційної діяльності в аграрному секторі з боку держави, що негативно впливає на конкурентоспроможність вітчизняних сільгоспвиробників в умовах майбутнього вступу до ЄС, де практика підтримки сільгоспвиробників і фінансування інноваційного розвитку є надзвичайно поширеною. Слід зазначити, що інноваційна діяльність, особливо в аграрному секторі, є ризикованим видом діяльності, що в свою чергу вимагає ефективного механізму фінансування, виходячи з українських реалій. Крім того, сільське господарство, як вид діяльності зі спадною віддачею, навіть у часи піднесення сільгоспвиробництва не могло в повному обсязі фінансувати інноваційний розвиток. Сировинний тип економіки та експорт сільгосппродукції з низькою доданою вартістю не дозволяють пріоритетно фінансувати й здійснювати впровадження інновацій і їх продукування на рівні розвинутих країн.

Кластери як форма інтеграції та співробітництва відіграють вирішальну роль у формуванні й реалізації ринкотворчих інновацій та одержанні мультиплікаційного ефекту в інноваційній діяльності. Здійснення інноваційної діяльності та орієнтація на кінцевий результат сприятиме економічному зростанню аграрного сектора й дозволить наростити потенційні можливості фінансування інновацій за рахунок нарощування видів діяльності зі зростанням віддачі, у першу чергу переробки сільськогосподарської продукції, сільськогосподарського машинобудування. Для підвищення своєї конкурентоспроможності аграрний сектор потребує модернізації виробничих процесів, адаптації до змін клімату й орієнтації на сталий агроекологічний розвиток.

У цьому контексті орієнтація на інноваційний розвиток та ефективне його фінансування на основі кластерної моделі виробництва дозволить сільськогосподарським підприємствам мультиплікувати інновації й розширити попит на них. Ключовим елементом виступатимуть ринкотворчі інновації, які сприятимуть трансформації аграрного сектора, що базуватиметься на взаємодії всіх учасників інноваційного ланцюга та видах діяльності зі зростанням віддачі, які продукуватимуть достатні фінансові ресурси для інноваційної діяльності.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Досліджувана проблема розглянута в широкому спектрі наукових праць. Значний обсяг досліджень присвячений інноваційному розвитку підприємств із позиції забезпечення їх конкурентоспроможності та економічної безпеки. В. Су, З. Ван, Ч. Чжан і Т. Балезентіс (2023) досліджують інноваційну діяльність підприємств на основі вивчення факторів, що підвищують їхню конкурентоспроможність і забезпечують економічну безпеку в умовах глобалізаційних процесів. Автори обґрунтовують твердження, що вищий рівень інноваційної діяльності та її ефективність характерні для тих підприємств, які використовують передові інновації в галузі науки й техніки та отримують суттєву фінансову підтримку й податкові пільги від держави.

Ходаківська та ін. (2022) запропонували методику, яка дозволяє оцінювати рівень економічної безпеки інноваційних підприємств і використовує систему показників інституційного забезпечення здійснення інноваційної діяльності.

Мартін С. і Скотт Дж. (2000) у своєму дослідженні розглядають причини неспроможності ринку інновацій та обґрунтовують необхідність державної підтримки приватних інновацій. Автори зазначають, що причини недостатнього інвестування приватним капіталом інноваційної діяльності в різних секторах економіки є відмінними й розробка політики фінансування інновацій повинна враховувати ці особливості. Державна фінансова підтримка може набувати різноманітних форм, виходячи зі специфіки інноваційної діяльності.

Хоа Фам Сюан і ін. (2024) досліджують питання стимулювання розвитку економіки на інноваційній основі. Проте, попри пріоритетність інноваційної діяльності, автори підкреслюють значну залежність економічного розвитку держави від її інноваційної й фінансової спроможності та обсягів державного й приватного фінансування інноваційної діяльності.

Наукові дослідження М. Наїма, М. Субхана, Ш. Алам, М. Аль-Фар'ян і М. Ямін (2023) щодо інноваційної діяльності країн із різними рівнями соціально-економічного розвитку показали тісний зв'язок між економічним зростанням цих

країн і фінансуванням інновацій. Автори роблять висновок, що забезпечення пріоритетного інноваційного розвитку економіки неможливе без достатньої кількості фінансових ресурсів та ефективних механізмів управління ними.

Зайцева Л. (2020) розглядає екологічну модернізацію як інструмент соціально відповідального бізнесу та етап переходу від сталого розвитку до «зеленого» зростання, яке базуватиметься на екологізації виробництва й передбачає проведення екологічної модернізації, що в свою чергу зумовлює необхідність зміни технологій і галузевої структури виробництва.

Погоджуємося з думкою А. Ернандеса-Віванко, М. Бернардо та К. Круза-Казареса (2013), що забезпечення сталого розвитку економіки неможливе без активізації інноваційної діяльності. Науковці вважають, що запорукою економічного процвітання є ефективне впровадження інновацій, зростання їх фінансової підтримки та формування пріоритетних напрямів інноваційного розвитку в державній економічній та інноваційній політиці. Водночас вони відзначають, що забезпечення інноваційного зростання є важливою складовою підвищення конкурентоспроможності економіки кожної країни на міжнародній арені.

Так само Ю та ін. (2013) зазначають, що сам собою вибір інноваційної стратегії розвитку має важливе значення, але не завжди призводить до відмови від ресурсного підходу в господарській діяльності для сільськогосподарського виробництва. Ресурсний підхід у першу чергу стосується інноваційних продуктів і процесів, метою яких є збільшення обсягів випуску сировини, тобто звичних видів сільгосппродукції; підвищення ефективності виробництва, збереження якості продукції та зменшення негативного впливу на довкілля (Мулик Т. (2020), Вернюк Н., Дяченко М. (2021)).

У своєму дослідженні Кравчакова В. й Данова М. (2017) розглядають особливості фінансування й реалізації інноваційних стратегій нідерландськими фермерами, визначають чинники впливу спільної аграрної політики ЄС на інноваційний розвиток аграрного сектора, зокрема ефективність фінансового забезпечення за рахунок диверсифікації джерел фінансування. Автори відзначають зацікавленість нідерландських фермерів у фінансуванні науково-дослідних робіт, річний обсяг якого становить 335 млн євро. Ці аспекти свідчать про необхідність стимулювання українських аграріїв до фінансування та співпраці з українськими науково-дослідними інституціями, що в свою чергу формуватиме попит на інновації, їх продукування та впровадження.

Лутковська С. І. та ін. (2023) розглядають особливості інструментів управління інноваційно орієнтованими кластерами, здійснюють їх оцінку, вивчають діяльність в умовах смартеконіки та вплив на розвиток аграрного сектора. Дослідники розглядають ключові підходи до інтеграції смарттехнологій у практику діяльності агропромислових кластерів, що дозволяє формувати попит на інновації та підвищувати конкурентоспроможність таких формувань за рахунок побудови гнучких і адаптивних бізнес-моделей. Результати дослідження Ху Р. та ін. (2022) можуть бути використані для управління кластерами в аграрному секторі з позиції обміну знаннями й технологіями між учасниками кластера, що дозволяє стимулювати попит на інновації та сприяти їх ефективному впровадженню. Такий підхід дозволяє формувати тісні, взаємовигідні зв'язки між членами кластера, що в свою чергу сприятиме реалізації інноваційних проєктів і підвищуватиме конкурентоспроможність вибраної економічної моделі.

Дослідженню приватних інвестицій у наукові дослідження та створення інновацій присвячена робота Мартіна С. і Скотта Дж. (2000), де розглянуто природу неспроможності інноваційного ринку та необхідність державної підтримки приватних інновацій. Автори розглядають провали ринку інновацій через обмежену можливість використання результатів досліджень і недостатню пропозицію капіталу для ризикованих проєктів.

Актуальним є дослідження Лью та ін. (2022), які розглядають еволюційний розвиток інноваційних мереж у промислових кластерах, здійснюють аналіз зв'язків і взаємодії між членами кластерів. У дослідженні запропоновано методи підвищення інноваційності через співпрацю та формування ефективних інноваційних мереж.

Низка досліджень присвячена проблемам екологічності виробництва, зниженню шкідливого впливу на навколишнє природне середовище та ролі кластерів у випуску екологічно чистої продукції, використанню відновних джерел енергії (Константіні й ін. (2023), Курилюк І. (2021), Пришляк Н. й ін. (2022)).

Професор Гарвардської школи бізнесу Розабет Мосс Кантер (2006) зазначає, що для успішної реалізації інноваційних проєктів потрібні особливі моделі фінансування та тісна співпраця між ланками інноваційного ланцюга. Особливості інноваційної діяльності зумовлюють необхідність резервування додаткових коштів, оскільки в процесі розробки інноваційного продукту на завершальних стадіях можуть виникнути потреби в додатковому фінансуванні.

Бигс Д. (1990) досліджує проблематику множинних джерел інновацій для сільськогосподарських досліджень і просування технологій та акцентує увагу на двох моделях: центрального джерела інновацій і множинного джерела.

Науковець розглядає причини та фактори домінування центральної моделі й вивчає значення множинних джерел для формування інноваційної політики в сільському господарстві.

Проблемам венчурного фінансування інноваційних підприємств аграрного сектора присвячене дослідження Дума-нської І. (2018). Автор підкреслює, що ключовою відмінністю України від розвинених зарубіжних країн є фінансування державою фундаментальних досліджень в аграрному секторі. Цей факт створює потенційні можливості для стимулювання залучення приватних та іноземних інвестицій у розвиток науково-інноваційної діяльності в сільському господарстві.

Слід зазначити, що підтримка державного сектора досліджень і інновацій створює передумови для використання результатів фундаментальних і прикладних досліджень у створенні нових технологій, галузей і ринків. Ключову роль відіграє держава у фінансуванні інноваційної інфраструктури та управлінні інноваційними екосистемами. Вона бере на себе ризики та царини фінансування інновацій, де приватні інвестори не проявляють зацікавленості, зокрема соціального спрямування. Зусилля держави повинні бути направлені на стимулювання та спрямування наукових досліджень на створення нових галузей і ринків, виходячи з сучасних тенденцій, викликів і потреб споживачів.

Новий погляд на роль держави в процесі інноваційного розвитку, як зазначає Мазукато (2016), вимагає нових підходів до оцінки державної інноваційної політики, яка виходить за рамки аналізу витрат / вигід.

Конкуренція в царині інноваційної діяльності змушує розвинені країни нарощувати стимули для продукування та впровадження інновацій. Вимоги нової глобальної конкуренції в інноваційній діяльності зумовлюють розвинені країни, насамперед Сполучені Штати Америки, сконцентрувати свою увагу на секторах передових зелених, енергетичних і цифрових технологій (Боннет К. і ін. (2019), Ділейді М. і ін. (2021), Лю М. (2023), Моутінью В. (2023)).

Вплив індустрії 4.0 на інноваційну діяльність німецьких виробничих і сервісних фірм досліджує Сарбу М. (2022). Сучасні стратегії інноваційного розвитку вказують на те, що перегони інновацій і за інноваціями між розвиненими країнами посилюватимуться, матимуть довгостроковий характер і непередбачувані наслідки для глобальних інноваційних систем і впровадження державної інноваційної політики. Україні важливо проводити інноваційні реформи перш за все в секторах, які є ключовими для економіки, та впроваджувати ринкотворчі інновації.

Аг'еманг К., Овусу А. А. та Боатенг Е. (2022) досліджують вплив інноваційних фінансових інструментів (мікрокредити, аграрне страхування, цифрові платформи для мобільних платежів) на економічну ефективність малих фермерських господарств у країнах Африки та пропонують створити агрофінансову екосистему, яка поєднувала б інноваційне фінансування з цифровими технологіями.

Упровадженню фінансових інновацій для підвищення стійкості сільського господарства Польщі до ринкових і кліматичних ризиків присвячене дослідження Лі Т. та Лі Дж. (2023). Автори роблять акцент на розширенні інструментів змішаного фінансування, зокрема грантового в поєднанні з пільговим кредитуванням і агроінноваційним страхуванням.

Стефенсон К., і Буллок Д. С. (2023) провели аналіз основних інвесторів, напрямів досліджень і типів інновацій в аграрному секторі Глобального Півдня та запропонували створити спеціалізовані інноваційні платформи для трансферу технологій невеликим фермерським господарствам.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є вивчення сутності ринкотворчих інновацій в аграрному секторі, умов і перешкод для їх формування та впровадження, особливостей фінансування в сучасних умовах.

Для досягнення мети дослідження виконано такі завдання:

- здійснено аналіз концепцій інноваційного розвитку через призму сталого розвитку, зеленої економіки та перспектив розвитку аграрного сектора;
- окреслено умови й перешкоди для формування та впровадження ринкотворчих інновацій;
- розкрито особливості фінансування ринкотворчих інновацій в аграрному секторі;
- розглянуто моделі фінансування ринкотворчих інновацій із соціальним ефектом;

- запропоновано кластерну модель інноваційного співробітництва та фінансування інновацій при організації виробництва екологічно чистих продуктів харчування, де домінуючу роль у фінансуванні інновацій відіграє переробне підприємство, яке як вид діяльності зі зростанням віддачі продукує необхідні фінансові ресурси й створює мультиплікативний ефект щодо попиту на інновації та їх упровадження.

МЕТОДИ

У процесі дослідження ми використали такі методи: метод сценарного аналізу – при розгляді концепцій інноваційного розвитку аграрного сектора й аналізу руйнівних (ринкотворчих) інновацій та інновацій блакитного океану; метод аналізу й синтезу – при розгляді концепту кластерної моделі виробництва екологічно чистої продукції; статистичний метод – для дослідження рівня державної фінансової підтримки аграрного сектора в період воєнного стану; метод узагальнення – для формулювання підсумків результатів дослідження. Використання трансформаційного підходу важливе при розгляді перспектив інноваційного розвитку аграрного сектора в повоєнний період.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інновації є важливим фактором і рушійною силою зростання конкурентоспроможності аграрного сектора на міжнародних ринках, забезпечення його сталого розвитку та продовольчої безпеки; вони є ключовим завданням для повоєнного реформування, виходячи з сучасних викликів необхідності розмінування сільгоспугідь та відбудови інфраструктури, зміни клімату, екологізації сільгоспвиробництва та його енергоефективності. Сучасні умови зумовлюють трансформацію аграрного сектора в науковомістку, високотехнологічну галузь виробництва. Слід зазначити, що найглибша криза в Україні, зумовлена російською агресією, яка в умовах глобалізації охопила всі царини українського суспільства, зміна клімату та зростання народонаселення у світі є вимогою і стимулом для докорінного зростання інновацій в аграрному секторі.

Становлення сучасної теорії інновацій аграрного сектора відбувалося з урахуванням основних теоретичних положень таких груп теорій:

- класичної політичної економії;
- циклічного економічного розвитку;
- неокласичної теорії нововведень;
- інноваційних технологічних перетворень;
- інноваційного підприємництва;
- конкурентних переваг;
- дифузії інновацій, зокрема агроінновацій;
- глокалізації та зворотної інновації;
- соціально-психологічної теорії інновацій;
- інституційно-еволюційного підходу;
- ринкотворчих інновацій;
- інновацій блакитного океану.

Інноваційна стратегія розвитку аграрного сектора та бажання використати потенціал інновацій для розширення масштабів ринку базуються на двох основних концепціях формування ринку інновацій. Першу концепцію ринкотворчих (руйнівних) інновацій сформулював К. Крістенсен (1997), Крістенсен К., Дерек К. (2024), Крістенсен К., Ефоса Оджомо, Карен Діллон (2019); другу – інновацію блакитного океану – Чан В. Кіма та Рене Моборна (2015). Ринкотворчі інновації при впровадженні створюють нові ринки, на яких реалізують нові продукти або ж продукти, які пропонували, але вони не були доступні для широкого кола споживачів. Такі інновації дозволяють розширити коло споживачів за рахунок перетворення складних і дорогих продуктів на значно доступніші та дешевші. У багатьох випадках мова йде про цілком нові категорії продуктів з новими властивостями. Ринкотворча інновація розширює обсяг ринку за рахунок залучення групи клієнтів, які раніше не були учасниками ринку. Крістенсен К. (2019) розглядає руйнівні інновації, де новий продукт, як правило, має нижчу якість і його пропонують споживачам за нижчою ціною, порівняно з існуючими продуктами.

На відміну від руйнівної інновації, інновація блакитного океану при зміні існуючого продукту цього не робить. Інноваційний продукт, замість того щоб орієнтуватися на клієнтів, які погоджуються на нижчу якість, поєднує в собі функції, яких раніше не було, і більш повно задовольняє потреби клієнтів. У такому разі інновація створює новий попит і формує новий ринок. Головною особливістю таких інновацій є те, що вони відходять від компромісу між якістю й вартістю. Замість того, щоб робити вибір між якістю та ціною, інноватори блакитного океану диференціюють свої пропозиції від уже існуючих і одночасно шукають шляхи зниження вартості продукту. Використовуючи незадоволений попит, вони створюють новий безконкурентний ринок, роблять конкуренцію неактуальною.

Ринкотворчі інновації розглядаємо з позиції потужного каталізатора зростання аграрного сектора, оскільки вони дозволяють забезпечити продуктову безпеку та доступність продуктів харчування для населення з низьким рівнем доходів, значно розширити податкову базу та знизити соціальну нерівність.

Сучасна методологія, яка базується на поняттях руйнівних інновацій та інновацій блакитного океану, передбачає, що для того щоб інновація мала достатній потенціал створення нового ринку, вона повинна відповідати трьом необхідним умовам, викладеним нижче.

1. Ринок, на який спрямована інновація, тільки формується або ще не існує, але є досить великі шанси, що впровадження інновації може його створити й розширити потенційне коло учасників порівняно з існуючими продуктами.
2. Організації, які створюють і впроваджують такі інновації, повинні розробити стратегію щодо їх комерційного використання.
3. Орієнтацію здійснювати на нових клієнтів і передбачити відповідні маркетингові заходи з просування продукту та розширення ринку збуту.

Існують чотири перешкоди або обмеження, які заважають потенційним інноваторам здійснювати інноваційну діяльність в аграрному секторі.

1. Відсутність навичок і консерватизм, підкріплений сировинною складовою експорту агропродукції.
2. Недостатність фінансових ресурсів і високі ризики при впровадженні проривної інновації.
3. Обмеженість доступу та попиту на інноваційну продукцію.
4. Часові рамки та кваліфікація споживачів інновацій.

Перспективною, на наш погляд, у плані формування зеленої економіки й відповідно ринкотворчих інновацій є екологізація аграрного сектора. Вона вимагає нових стратегій та інноваційних підходів до розв'язання проблем екологічної та економічної ефективності аграрного сектора в процесі виробництва, переробки та пропозиції екологічно чистої продукції. Це дозволить виробляти нові продукти, технології й послуги та відкрити ринки, яких раніше не існувало, залучивши велике коло нових споживачів. Унікальні особливості створених і впроваджених інновацій дозволять фірмам увійти в ринкові ніші, не стикаючись із конкуренцією з боку будь-яких існуючих фірм, які працюють на традиційних ринках, пов'язаних із аграрним сектором. Важливим аспектом формування та впровадження ринкотворчих інновацій є стимулювання й підтримка їх із боку держави.

У розвинених країнах світу все більше уваги приділяють активізації ролі держави в інноваційних процесах, зокрема і в аграрному секторі, який забезпечує продовольчу безпеку та стикається зі складними викликами, зумовленими зміною клімату й зростанням народонаселення. Ключовою проблемою в Україні є фінансове забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектора та формування з боку сільгоспвиробників зростання попиту на вітчизняні інновації для їх впровадження. Виникає гостра необхідність у виділенні достатніх фінансових ресурсів аграрному секторові, у першу чергу сільгоспвиробництву як виду діяльності зі спадною віддачею, не тільки у вигляді дотацій, пільг, формуванні фондів підтримки інноваційного розвитку, але й шляхом перерозподілу ресурсних потоків в економіці, які формуються видами діяльності зі зростанням віддачі, у першу чергу промисловим виробництвом.

Цілком погоджуємося з висновком Е. Райнерта (2015): «Наближеність промисловості створює в сільському господарстві кумулятивну спіраль багатства – ефект, який відсутній в сільському господарстві бідних країн. Сільське господарство, якщо воно не працює на одному ринку робочої сили з промисловим сектором, ніколи не одержить синергетичного ефекту».

Виходячи з цього, саме розвиток промислового виробництва виступає передумовою інноваційного розвитку аграрного сектора шляхом створення високопродуктивної багатоцільової техніки для сільгоспвиробництва, новітнього високоте-

хнологічного обладнання із застосуванням ІТ-технологій, використання енергоефективних і екологічно чистих технологій і сучасного обладнання для харчової та переробної галузей, трансферу технологій і впровадження елементів штучного інтелекту в царину виробництва та прикладних досліджень. Ключовим аспектом для інноваційного розвитку аграрного сектора є надання пріоритету промислового виробництва як продуцентів зростання віддачі та джерелові фінансового забезпечення інноваційних процесів і в промисловому, і в сільськогосподарському виробництві. Перш за все маємо на увазі розвиток і фінансову підтримку екологічного землеробства, нарощування видів та асортименту екологічно чистих продуктів харчування, розробку й фінансування реалізації стратегії сталого розвитку сільських територій і мінімізацію негативного впливу зміни клімату на сільгоспвиробництво. Вагомим аргументом на користь цього твердження є значна дотаційність сільського господарства та підтримка екологічного сільгоспвиробництва в розвинених країнах світу. Зокрема країни ЄС у рамках спільної аграрної політики дотують фермерів на 50%, а Японія з метою забезпечення продовольчої безпеки та підтримки фермерів дотує своє сільське господарство в обсязі 75%. Виходячи з того, що сільськогосподарське виробництво характеризується спадною віддачею і його інноваційний розвиток потребує значного зовнішнього фінансування, яке може здійснюватися виключно за рахунок видів діяльності зі зростанням віддачі, у першу чергу це обробна промисловість, військово-промисловий комплекс та ІТ-сфера, що випускають наукоємну продукцію. Крім того, надзвичайно важливим є трансфер технологій і виробництво інноваційної продукції для аграрного сектора з боку вітчизняних підприємств.

Необхідно зважено підходити до ролі та залучення в аграрну галузь іноземних інвестицій із боку розвинених країн світу і їхньої зацікавленості в розвитку рослинництва як виробника продукції з низькою доданою вартістю; залежності від іноземної сільськогосподарської техніки, технологій і іноземних інновацій. У цьому плані актуальним є досвід Ірландії, про який нагадує Е. Райнерт (2015): «Ірландія вступила в Європейське економічне співтовариство в 1973 році і в її сільськогосподарський сектор тут же потекли інвестиції. Однак це призвело тільки до надлишку потужностей та до того, що селяни опинилися по вуха в боргах і на надзвичайно складному ринку».

Особливостями фінансування ринкотворчих інновацій в аграрному секторі на сучасному етапі є:

- високий рівень ризику, зумовлений воєнним станом, невизначеністю ринкового попиту, впливом природно-кліматичних умов на результати діяльності, коливанням світових цін на сільгосппродукцію;
- низький рівень фінансової підтримки з боку держави та недостатність інформації стосовно оцінки потенціалу ринку;
- зниження інвестиційної привабливості, тривалий період окупності інвестицій, що зумовлено розбудовою інфраструктури та формуванням попиту на інноваційний продукт;
- потреба в змішаному фінансуванні, що дозволяє диверсифікувати ризики та забезпечити достатніми фінансовими ресурсами початкові стадії інноваційної діяльності;
- зниження внутрішнього попиту на сільгосппродукцію, зумовлене великою кількістю біженців, що покинули країну, та намір окремих країн ЄС скасувати європейський механізм автономних торговельних заходів, який давав можливість безмитного імпорту продукції з України, що в свою чергу актуалізує проблеми збуту й знижує спроможність сільгоспвиробників до фінансування інноваційної діяльності;
- необхідність інституційного оновлення системи аграрного фінансування на принципах фінансової інклюзії.

Синергетичний ефект від фінансування інноваційного розвитку аграрного сектора можна одержати за рахунок комплексного фінансування та залучення широкого кола зацікавлених у модернізації сільгоспвиробництва сторін з акцентом на розвиток видів діяльності зі зростанням віддачі та формування ринкотворчих інновацій. Для цього необхідно залучати грантові кошти, пільгове кредитування, кошти державного та місцевого бюджетів, приватний капітал, кошти венчурних фондів.

Успішне фінансування ринкотворчих інновацій в аграрному секторі потребує інноваційного підходу, виходячи з сучасних викликів та можливостей, через:

- поєднання традиційних фінансових інструментів із можливостями цифрових технологій, зокрема впроваджувати цифрові фінансові платформи для здійснення оперативного фінансування та контролю за ефективністю використання коштів;
- формування фінансових екосистем, які сприятимуть фінансовій інклюзії для всіх зацікавлених сторін;
- розвиток державно-приватного партнерства, зокрема в рамках міжнародного співробітництва, для фінансування проривних інновацій;
- розширення доступу до інноваційних технологій та обладнання шляхом використання інформаційних платформ, фінансової підтримки та надання субсидій;

- створення та підтримка державних і приватних фондів, що фінансують інноваційну діяльність в умовах високої невизначеності;
- розробку страхових продуктів, які мінімізують ризики в процесі інноваційної діяльності, воєнного стану та зміни клімату.

В умовах воєнного стану основні зусилля держави спрямовані на підтримку аграрного сектора, розмінування сільгоспугідь, формування нових логістичних шляхів і пошук нових ринків для експорту української сільгосппродукції.

За даними Мінагрополітики, державна підтримка у 2022–2023 роках була спрямована на дерегуляцію та підтримку аграрного сектора, зокрема надання допомоги у 2022 році в розмірі 1,645 млрд грн у розрахунок на 1 га та 1 голову ВРХ, 90 млрд грн пільгових кредитів, сприяння технологічному розвитку за підтримки коштів ФАО та ЄС, зокрема безоплатна передача насіння кукурудзи, гречки, картоплі, засобів гігієни для ВРХ. 2023 року за сприяння Світового банку було надано підтримку аграрному секторові на суму 1,56 млрд грн, надано пільгових кредитів на суму 0,432 млрд дол. США, а також пільгове кредитування аграріїв також надано спільно з IFC (50%) та іншими донорами (50%) в розмірі 1 млрд дол. [35].

Бюджетом 2024 року було передбачене надання державної фінансової підтримки шляхом реалізації прийнятих державних програм, що створило додаткові можливості для підтримки сільського господарства та забезпечення його конкурентоспроможності в період воєнного стану. У Держбюджеті передбачили виділення 881 млн грн для підтримки сільгосптоваровиробників. Найбільшу підтримку, а це 796 млн грн. бюджетних коштів у вигляді дотацій, виділили для фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції [35].

Міністерство економіки пропонує підтримку сільськогосподарським виробникам у вигляді компенсації вартості нової сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняних виробників, на це передбачено 1 млрд грн, що дозволить аграріям оновлювати парк сільгосптехніки та здійснювати модернізацію свого устаткування. Додатковим стимулом для фінансування інновацій в аграрному секторі є програми Мінекономіки, які передбачають пільгове кредитування за програмами «5-7-9%» та «Національний кешбек», спрямований на підтримку внутрішнього попиту на вітчизняні товари та послуги [36].

Важливим джерелом для розвитку переробних виробництв в аграрному секторі є грантова програма уряду, яка дозволяє розширити можливості переробки сільськогосподарської продукції та фінансувати створення інновацій у цій галузі.

2024 року в рамках державної програми «Гранти для переробних підприємств» держава надала 375 грантів на загальну суму 1,788 млрд грн. Міністерство економіки виділило 900,9 млн грн для 181 підприємства. Державний центр зайнятості виділив 194 гранти на суму 887,5 млн грн для працевлаштування безробітних і створення нових робочих місць. Загалом від початку 2022 року реалізації програми, яка розрахована на підтримку підприємств переробної промисловості, зокрема виробників харчових продуктів та інших, держава профінансувала 1156 заявок на суму 5,8 млрд грн.. Важливим елементом програми є те, що кошти, надані в рамках фінансування, можна використати на придбання та встановлення виробничого обладнання, включно з програмним забезпеченням [37].

Слід зазначити, що державна підтримка інноваційного розвитку аграрного сектора є недостатньою без чіткої стратегії, націленої на розширення ринку інновацій і зацікавленості в упровадженні інновацій, формуванні попиту на них. Дискусійним є питання компенсації вартості нової сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва без прив'язки до стимулювання виробників випускати продукцію на рівні світових зразків і широко впроваджувати інноваційні розробки й технології в аграрному секторі. Ключовою функцією держави є стимулювання інноваційного розвитку аграрного сектора шляхом фінансових преференцій інноваційним підприємствам і формування попиту на інновації з боку потенційних споживачів.

Держава відіграє важливу роль у перетворенні результатів наукових досліджень на нові технології, які формують нові галузі й ринки. Узявши на себе головну роль надання довгострокового фінансування та управління інноваційними екосистемами, державний сектор бере на себе й ризики та ролі, які приватні інвестори не в змозі опанувати, зокрема соціально важливих інновацій. Зусилля держави стимулювати та спрямовувати науково-технологічні траєкторії лежить в основі бачення створення нових галузей і ринків, у свою чергу стимулює залучення приватних інвестицій.

Ключовими моделями фінансування ринкотворчих інновацій із соціальним ефектом за участю держави є:

- фінансування в рамках державно-приватного партнерства на основі комбінації державних грантів, пільгового кредитування та приватних інвестицій соціально значущих інноваційних проектів;

- спільне фінансування проєктів із залученням міжнародних грантів;
- сприяння діяльності вітчизняних краудфіндингових платформ і залучення до фінансової підтримки неурядових організацій;
- стимулювання розвитку бізнес-інкубаторів та акселераторів із фокусом на соціальні інновації.

Різноманітні моделі фінансування слід використовувати при розробці інновацій, які мають міжгалузевий характер, переважно відносяться до технологічних новацій і в перспективі можуть бути застосовані в багатьох галузях і виробництвах та формувати попит на цілий спектр інновацій. Розглядаємо ринкотворчу інновацію не тільки з позиції формування нового ринку товарів і послуг в аграрній галузі, а додатково як кумулятивну інновацію, що сприяє формуванню великої кількості інновацій у суміжних галузях і виробництвах. Інвесторам необхідно переглянути критерії доцільності інвестування в інноваційні проєкти, не тільки звертаючи увагу на рівень рентабельності капіталу, а й ураховуючи не менш важливий фактор соціальних ефектів. Держава, бізнес і міжнародна спільнота повинні об'єднати зусилля для пріоритетного фінансування інновацій із соціальним ефектом, зокрема екологізації аграрного сектора.

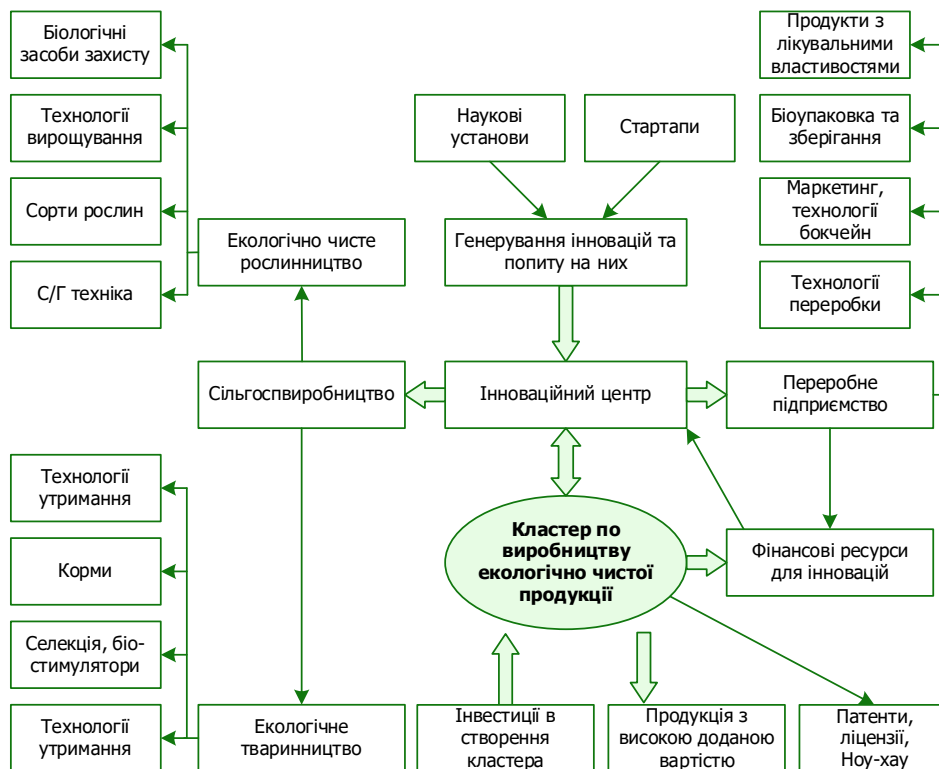

Рис. 1. Концепт кластерної моделі інноваційного співробітництва та фінансування інновацій.

Екосистемний підхід до фінансування ринкотворчих інновацій в аграрному секторі дозволив би продукувати набагато більше екологічних товарів і послуг, ніж будь-який інший, забезпечуючи при цьому виробництво здорових, екологічно чистих продуктів харчування для більшості населення та формуючи новий ринок екологічних товарів, технологій, сільськогосподарських машин і послуг. Перехід до зеленої економіки та використання відновних джерел енергії дозволять підвищити конкурентоспроможність аграрного сектора на міжнародних ринках.

Екологічне сільгоспвиробництво ми розглядаємо з позицій:

- потреби інтелектуального капіталу для свого розвитку й нарощення потенціалу;
- збереження біорізноманіття та мінімізацію чинників, які впливають на зміну клімату;
- виконання важливих завдань із підвищення ефективності діяльності, створення та впровадження новітніх технологій, продуктів харчування й послуг, нарощування обсягів їх виробництва;
- людина як носій інтелектуального капіталу є споживачем екологічно чистих продуктів харчування, що сприятиме його розвитку та примноженню, формуванню здорового способу життя;

- необхідність зеленого переходу як умова забезпечення сталого розвитку аграрного сектора та сільських територій.

Перспективною, на наш погляд, є кластерна модель інноваційного співробітництва, яка дозволяє об'єднати зусилля переробного підприємства з виробниками сировини, науковими установами та стартапами, збутовими організаціями. Такий підхід дозволяє сформувати базу для фінансування інновацій з акцентом на види діяльності зі зростанням віддачі (Рис. 1).

Кластерна інфраструктура формування та реалізації ринкотворчої інновації створює сприятливі умови для проведення прикладних досліджень, обміну знаннями та генерації інноваційних ідей, а єдиний центр інновацій дозволяє компаніям і організаціям, що входять до кластера, одержати переваги від співпраці у вигляді підвищення конкурентоспроможності всіх учасників та вироблених ними інноваційних продуктів. При цьому генерування нових знань та ідей, розробка та швидкість комерціалізації інновацій визначаються ефективністю, раціональністю й достатністю фінансування всіх етапів інноваційного процесу.

Спільність кластерної інноваційної та виробничої інфраструктури, її раціональне використання створюють сприятливі умови для обміну знаннями й підтримки нових ідей, спільний інноваційний центр і його фінансування дозволяє компаніям та організаціям, які працюють у кластері, одержати перевагу від співпраці та оперативного впровадження інновацій у свій виробничий процес.

Слід зазначити, що генерація нових знань, швидкість продукування та комерціалізації інновацій у більшості випадків визначаються ефективністю й налагодженістю виробничих і кооперативних зв'язків між учасниками кластера. Ставка на переробне підприємство відкриває нові сфери впровадження інновацій для всіх членів кластера, які націлюються на створення нових видів продукції, зокрема харчової з лікувальними властивостями, підвищення її якості та продуктивності, покращення енергоефективності та безпеки.

Переробне виробництво надає малим і середнім сільгоспвиробникам доступ до фінансування та впровадження інновацій у свою діяльність і формує запити на сировину та її характеристики (екологічно чиста), що в свою чергу створює попит на інновації для задоволення цих запитів. Завдяки кластерній моделі виробництва створюються нові робочі місця на основі нових технологій, формуються запити на висококваліфікованих фахівців і безпосередньо виробничого, і невиробничого характеру. Формування єдиного інноваційного центру дозволяє ефективно використовувати фінансові ресурси та людський капітал, задіяний у його роботі. Важливим аспектом центру є його взаємодія з усіма членами кластера та оперативне реагування на їхні запити в інноваційній царині. Центр відкритий для співробітництва та спільної розробки й упровадження перспективних інновацій для аграрного сектора, які пропонують стартапи та наукові установи, що не є членами кластера. Особливістю діяльності кластера є екологічно чиста продукція та нематеріальні активи, які можуть бути реалізовані й захищені у вигляді патентів, ліцензій і ноу-хау. Вважаємо, що поступове нарощування саме нематеріальних активів дозволить кластерові зберігати високу конкурентоспроможність, а аграрному секторові нарощувати виробництво науковоємної продукції.

ДИСКУСІЯ

Запропоноване дослідження розглядає модель кластерної організації співробітництва та фінансування інновацій в аграрному секторі, і, на відміну від концепції ринкотворчих інновацій К. Крістенсена, у якій розглянуті інновації, де новий продукт, як правило, має нижчу якість і пропонується споживачам за нижчою ціною порівняно з існуючими продуктами [30], ми розглядаємо ринкотворчі інновації з позиції домінування концепції блакитного океану Чан В. Кіма та Рене Моборна [33]. У процесі впровадження інновацій вартість екологічно чистих продуктів харчування буде знижуватись і стане доступною для більшого кола споживачів, тобто відбувається симбіоз цих двох концепцій, хоча питання домінування тієї чи іншої концепції на певних етапах діяльності кластера, безумовно, є дискусійним. Вимагають обговорення питання участі членів кластера у фінансуванні та діяльності інноваційного центру. Цим проблемам плануємо присвятити подальші дослідження.

ВИСНОВКИ

Сучасне аграрне виробництво характеризується домінуванням сировинної складової та обмеженістю виробництва продукції глибокої переробки. Недостатність фінансових ресурсів не дозволяє створювати конкурентні на міжнародному ринку інновації. Тенденції до домінування «зеленої економіки» та забезпечення сталого агроекологічного

розвитку вимагають належного фінансування інноваційної діяльності в аграрному секторі. Сучасна парадигма економічного розвитку передбачає більшу увагу до здоров'я населення України та збереження біорізноманіття, пошуку ефективних рішень для мінімізації негативного впливу зміни клімату на розвиток аграрного сектора. Розвиток екологічно чистого сільгоспвиробництва та виробництво продуктів харчування з оздоровчими властивостями – один із головних напрямів розвитку ринкотворчих інновацій.

Ринкотворчі інновації є важливим інструментом трансформації аграрного сектора та підвищення якості життя сільського населення. Вони забезпечують створення нових робочих місць, сприяють формуванню інклюзивних ринків і розвитку сільських територій.

Запровадження інноваційних підходів до фінансування аграрного сектора є необхідним кроком для забезпечення економічної стабільності сільгоспвиробництва в умовах війни. Диверсифікація фінансових моделей і інноваційних страхових продуктів із використанням цифрових технологій для розвитку ринкотворчих інновацій – ключові аспекти сталого агроекологічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Кластерна модель інноваційного співробітництва та фінансування інновацій дозволяє забезпечити діяльність, необхідну для стимулювання ринкотворчих інновацій, які створюють нові форми економічної та соціальної взаємодії, що дозволить ефективно збалансувати інтереси споживачів, збереження біорізноманіття та сталого розвитку. Ця трансформація може бути досягнута лише за умови її прийняття всіма членами кластера. Її слід просувати й використовувати шляхом стимулювання впровадження інноваційних продуктів для підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора на міжнародній арені. Фінансування інноваційної діяльності за рахунок видів діяльності зі зростанням віддачі дозволить формувати та забезпечувати попит на інновації й сприятиме переходові від сировинної складової експорту аграрної продукції до виробництва науковоємної продукції з високою доданою вартістю. Для сучасної України формування та реалізація ринкотворчих інновацій є важливим і вкрай необхідним напрямом післявоєнного розвитку аграрного сектора.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ВНЕСОК АВТОРІВ

Внесок авторів є рівноцінним.

ФІНАНСУВАННЯ

Автори не отримували фінансування для цього рукопису.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

REFERENCES / ЛІТЕРАТУРА

- Su, W., Wang, Z., Zhang, C., & Balezentis, T. (2023). Determinants of the Innovation efficiency of strategicemerging enterprises: evidence from the robust frontiers. *Economic Change and Restructuring*, 56, 1433–1465. <https://doi.org/10.1007/s10644-022-09480-7>.
- Khodakivska, O., Kobets, S., Bachkir, I., Martynova, L., Klochan, V., Klochan, I., & Hnatenko, I. (2022). Sustainable development of regions: Modeling the management of economic security of innovative entrepreneurship. *International Journal of Advanced and Applied Sciences*, 9(3), 31-38. <https://doi.org/10.21833/ijaas.2022.03.004>
- Martin, S., & Scott, J. (2000). The nature of innovation market failure and the design of public support for private innovation. *Research Policy*, 29(4-5), 437-447. [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(99\)00084-0](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(99)00084-0)
- Hoang Pham Xuan, Xuan, Vu Ngoc, Thu Nguyen Thi Phuong, & Huong, Le Mai. (2024). Nexus of innovation, foreign direct investment, economic growth and renewable energy: New insights from 60 countries. *Energy Reports*, 11, 1834–1845. <https://doi.org/10.1016/j.egy.2024.01.050>
- Mohd Hammad Naeem, Mohammad Subhan, Md Shabbir Alam, Mamdouh Abdulaziz Saleh Al-Faryan, & Mohammad Yameen. (2023). Examining the role of financial innovation on economic growth: Fresh empirical evidence from developing and developed countries. *Cogent Economics & Finance*, 11(1). <https://doi.org/10.1080/23322039.2023.2170000>
- Zaitseva, L.O. (2020). Ekolohichna modernizatsiia - kliuchovyi faktor zabezpechennia vidpovidalnoho biznesu. *Prychornomorski ekonomichni studii*, 53, 81-87. http://bses.in.ua/journals/2020/53_2020/14.pdf

7. Hernandez-Vivanco, A., Bernardo, M., & Cruz-Cázares, C. (2018). Sustainable innovation through management systems integration. *Journal of Cleaner Production*, 196, 1176–1187. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.06.052>
8. Yu, J., & Wu, J. (2018). The Sustainability of Agricultural Development in China: The Agriculture–Environment Nexus. *Sustainability*, 10(6), 1776. <https://doi.org/10.3390/su10061776>
9. Mulyk, T., & Mulyk, Y. (2020). Innovations in the agricultural business: problems and prospects in Ukraine. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*, 1, 9-18. https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/31032020/6959
10. Vernyuk, N., & Dyachenko, M. (2021). Regulation of innovative development of the agricultural sector of Ukraine. *Efficient economy*, 4. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.4.96>
11. Kravcakova, V., & Danova, M. (2017). Developmental aspects of shaping the EU Common Agricultural Policy in the context of its individual reforms. *Acta academica karviniensia*, 17(2), 88-99. <https://doi.org/10.25142/aak.2017.016>
12. Xu, R., Wu, J., Gu, J., & Raza-Ullah, T. (2023). How interfirm cooperation and conflicts in industrial clusters influence new product development performance? The role of firm innovation capability. *Industrial Marketing Management*, 111, 229-241. <https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2023.04.009>
13. Martin, S., & Scott, J. (2000). The nature of innovation market failure and the design of public support for private innovation. *Research Policy*, 29(4-5), 437-447. [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(99\)00084-0](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(99)00084-0)
14. Ovcharenko, I., Khodakivska, O., Sukhomlyn, L., Shevchenko, O., Lemeshenko, I., Martynov, A., Zos-Kior, M., Hnatenko, I., Michkivskyy, S., & Bilyavska, L. (2022). Spatial organization management: Modeling the functioning of ecoclusters in the context of globalization. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 40, 351-356. <https://keypublishing.org/jhed/wpcontent/uploads/2022/11/32.-Full-paper-IevgenOvcharenko.pdf>
15. Costantini, V., Delgado, F. J., & Presno, M. J. (2023). Environmental innovations in the EU: A club convergence analysis of the eco-innovation index and driving factors of the clusters. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 46, 100698. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2023.100698>
16. Kyrlyuk, I., Kyrlyuk, Y., Proshchalykina, A., Zos-Kior, M., & Dovbush, V. (2021). Organisational and economic drivers for safety provision and quality upgrading of core livestock products in Ukraine. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 36, 49-66. <https://keypublishing.org/jhed/jhedvolumes/jhed-volume-36-fqs-4-iryna-kyrlyuk-yevheni-kyrlyuk-alina-proshchalykina-%D0%BCykola-zos-kior-vitadovbush-2021-organizational-and-economic-drivers-for-safety-provision-and-quality-u/>
17. Pryshliak, N., Zdyrko, N., Shynkovych, A., & Koval, N. (2022). The Study on Energy Independence (Autonomy) of an Agricultural Enterprise Assurance. *TEM Journal*, 11(1). <https://doi.org/10.18421/TEM11-51>
18. Kanter, Rosabeth M. (2006). Innovation: The Classic Traps. *Harvard Business Review*, 84(11), 72-83. <https://hbr.org/2006/11/innovation-theclassic-traps>
19. Biggs, D. A. (1990). Multiple source of innovation model of agricultural research and technology promotion. *World Development*, 18(11), 1481-1499. [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(90\)90038-Y](https://doi.org/10.1016/0305-750X(90)90038-Y)
20. Dumanska, I. (2018). Venture Financing of Innovative Processes in an Agriculture of Ukraine. *World Science*, 9(37). https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/30092018/6137
21. Mazzucato, M. (2016). From market fixing to market-creating: a new framework for innovation policy. *Industry and Innovation*, 23(2), 140-156. <https://doi.org/10.1080/13662716.2016.1146124>
22. Bonnet, C., Hache, E., Seck, G. S., Simoën, M., & Carcanague, S. (2019). Who's winning the low-carbon innovation race? An assessment of countries' leadership in renewable energy technologies. *International Economics*, 160, 31-42. <https://doi.org/10.1016/j.inteco.2019.07.006>
23. Deleidi, M., & Mazzucato, M. (2021). Directed innovation policies and the supermultiplier: An empirical assessment of mission-oriented policies in the US economy. *Research Policy*, 50(2), 104151. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2020.104151>
24. Liu, M., Guo, J., & Bi, D. (2023). Comparison of administrative and regulatory green technologies development between China and the USA based on patent analysis. *Data Science and Management*, 6(1), 34-45. <https://doi.org/10.1016/j.dsm.2023.01.001>
25. Moutinho, V., Santos de Oliveira, H. M., De Oliveira, H. V. E., & Puime Guillén, F. (2023). The augmented and integrative model of economic growth: Theoretical and empirical evidence from USA. *Socio-Economic Planning Sciences*, 89, 101673. <https://doi.org/10.1016/j.seps.2023.101673>
26. Sarbu, M. (2022). The impact of industry 4.0 on innovation performance: Insights from German manufacturing and service firms. *Technovation*, 113, 102415. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2021.102415>
27. Agyemang, K., Owusu, A. A., & Boateng, E. (2022). Innovations in smallholder agricultural financing and economic efficiency. *Heliyon*, 8(11), e11375. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e11375>
28. Li, T., & Li, J. Y. (2023). Financial innovation in building agricultural sector resilience: Evidence from Poland. *Agriculture*, 15(7), 754. <https://doi.org/10.3390/agriculture15070754>
29. Stephenson, K., & Bullock, D. S. (2023). Patterns of investment in agricultural research and innovation for the Global South. *Frontiers in Sustainable Food Systems*, 7, 1108949. <https://doi.org/10.3389/fsufs.2023.1108949>

30. Christensen, Clayton M. (1997). *The Innovator's Dilemma: When New Technologies Cause Great Firms to Fail*. Boston, MA: Harvard Business School Press.
31. Christensen, Clayton M., & van Bever, Derek C. M. (2024). *Disruptive Innovation: How Can We Beat Our Most Powerful Competitors? (Abridged)*. Harvard Business School Module Note 425-043, December 2024.
32. Christensen, Clayton M., Ojomo, E., & Dillon, K. (2019). *The Prosperity Paradox*. New York: Harper Business.
33. Kim, Chan, & Moborn, R. (2015). *Blue Ocean Strategy*. Harvard Business Review Press
<https://knigogo.com.ua/chitati-online/strategiya-blakytynogo-okeanu-yak-stvority-bezhmarnyj-rynkovyj-prostir-i-pozbutysya-konkurentsiji/>
34. Rainert, E. (2015). *Yak bahati krainy zabahatily i chomu bidni krainy lyshaiutsia bidnymy*. K.: Tempora, 444 p.
35. Ofitsiyniy sait Ministerstva ahrarynoy polityky ta prodovolstva Ukrainy. (n.d.). <http://www.minagro.kiev.ua/uk/>
36. Ofitsiyniy sait Ministerstva ekonomiky Ukrainy. (n.d.). <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA>
37. Hranty na pererobku: u 2024 rotsi vyrobnyky otrymaly maizhe 1,8 mlrd hrn. (2025, January 03). UkrAhroKonsalt. <https://ukragroconsult.com/news/granty-na-pererobku-u-2024-rocz-i-vyrobnyky-otrymaly-majzhe-18-mlrd-grn/>

Taras Sus, Olha Yemets, Oksana Tsiupa, Natalya Hrechanyk, Svitlana Shurpa

MARKET-CREATING INNOVATIONS IN THE AGRICULTURAL SECTOR AND THEIR FINANCING

The course of Ukraine and its agrarian sector towards integration into the European Union raises the issue of competitiveness and the search for ways of innovative development of the agrarian sector and its financial support, based on the structure of the agrarian economy and financial capabilities. In innovative development, the choice of market-creating innovations for the agrarian sector, which would be based on the priority development of the green economy, in particular, the expansion of environmentally friendly activities with increasing returns and producing sufficient financial resources for their financing, is important. The economic crisis caused by Russia's military aggression led to a deterioration in the financing of innovative development of the agrarian sector and the loss of a significant part of scientific potential.

Two main concepts of the formation of market-creating innovations are considered. It is noted that market-creating innovations within the framework of the green economy paradigm, when implemented, allow the creation of new markets, in particular environmentally friendly food products that would become available to a wide range of consumers. In contrast to disruptive innovation, blue ocean innovation, when creating a new product, combines new product qualities that did not exist before and more fully satisfies customer needs. In this case, blue ocean innovation creates new demand and forms a new market. Based on the analysis of concepts, it is noted that the dominance of one or another allows for a flexible approach to their financing. In the process of innovative development, a symbiosis of these concepts and the search for effective directions for development will occur.

The concept of a cluster model of innovative cooperation and innovation financing is proposed, which gives priority to activities with increasing returns in the person of a processing enterprise, which in turn forms sufficient financial resources and a multiplicative demand for innovations from the cluster participants. Financial support for the agricultural sector during martial law is analyzed.

Four obstacles that prevent innovators from carrying out innovative activities in the agricultural sector are considered. Three necessary conditions for innovation to have sufficient potential for creating a new market are outlined. An ecosystem approach to financing market-creating innovations in the agricultural sector is proposed, which will allow relying on the production of healthy, environmentally friendly food for the majority of the population and forming a new market for ecological goods, technologies, agricultural machinery and services.

Keywords: market-creating innovations, financing, cluster, agricultural sector, financial support, competitiveness

JEL Classification: G38, H50, O32, Q14